

NJEMAČKO "TAJNO ORUŽJE"

Miroslav Goluža

UDK 355.3(430)
355.133.4(430)
356.2(430)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 16.12.2006.

Prihvaćeno: 9.1.2007.

Sažetak

Izrazito nepovoljan strateški položaj Pruske (Njemačke) natjerao je njezino vojno vodstvo da djeluje brzo i traži u tom smislu nova rješenja. Dio vojnih analitičara objašnjavao je njihovu efikasnost kao posljedicu izuzetne discipline i represivnih mjera koje su je održavale. Prema drugima je Wehrmacht bio tako brz zahvaljujući primjeni tenkova, motornih vozila i aviona. Dobar dio komentatora drži da njemački militarizam i nacionalsocijalistički fanatizam u II. svj. ratu stoji iza njihovih uspjeha, posebno kada se radi o upornim obrambenim djelovanjima u drugoj fazi rata. Pravo objašnjenje najefikasnije vojne organizacije u novijoj europskoj povijesti može se naći u području "vojnog softwarea", a to znači u sustavu zapovijedanja i vođenja i u odgovarajućoj vojnoj obuci i izobrazbi te selekciji časnika i dočasnika. Sustav Auftragstaktik nije bio nametnut vojsci odozgo. On je izrastao odozdo, iz njemačkog mentaliteta i načina ponašanja, a Moltke Stariji najviše je učinio na njegovoj institucionalizaciji. Kroz taj se sustav oslobađa golema energija individualne inicijative koja je dobrim dijelom sputana u svim vojnim organizacijama, i tu se nalazi objašnjenje za efikasnost njemačkih operacija, a ne u tehničkoj opremljenosti njihove vojske. Rasprava nema namjeru ponuditi njemačka rješenja kao najbolja za našu vojnu organizaciju, ali je sigurno da sustav neizravnog zapovijedanja zaslužuje više pozornosti kako u vojnom tako i u civilnom sektoru.

Ključne riječi: Moltke Stariji, njemački Glavni stožer (*Grosser Generalstab*), neizravno zapovijedanje (*Auftragstaktik*), izravno zapovijedanje (*Befehlstaktik*), individualna inicijativa; selekcija i obuka časnika i dočasnika; pokretni rat (*Bewegungskrieg*)

Krajem Drugoga svjetskog rata SAD i SSSR su započeli svojevrsnu utrku u hvatanju njemačkih inženjera koji su radili na projektima raketnog naoružanja. Velik dio čitatelja znade za priču o tajnom oružju kao što su rakete V-2 i o prvim operativno sposobnim mlaznim borbenim avionima Me-262. Isto tako, široki krug čitatelja znade što je to *Blitzkrieg* kada se govori o njemačkim brzim napadnim operacijama u prvoj fazi

Autor je diplomirao povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Časnik Oružanih snaga Republike Hrvatske, predaje vojnu povijest na Vojnom učilištu "Petar Zrinski". Kontakt: miroslav.goluza@inet.hr

Drugog svjetskog rata. *Blitzkrieg* je postao pojam koji me podsjeća na neočekivanu prirodnu nepogodu kojoj su bile izložene napadnute strane u vremenu od 1939. do 1941. godine. Pri tome se ne postavlja logično pitanje zašto se navodna "nepogoda" događala samo u jednom smjeru? Zašto vojske triju savezničkih država, koje su imale svekoliku premoć, ne uspijevaju brzo obračunati s *Wehrmachtom* u drugoj fazi rata, kada su imale stratešku inicijativu, uzimajući u obzir da je svim zaraćenim stranama uvijek bio interes ostvariti svoje ciljeve brzo i sa što manje gubitaka? Zašto je *Wehrmacht* pobijeđen tek u ratu iscrpljivanja (rat na više frontova, uništavanje industrije)?

Ako želimo razumjeti tijek rata u Europi u vojnostručnom smislu, onda očito odgovor ne treba tražiti, govoreći suvremenom informatičkom terminologijom, u području *hardwarea*, nego u *softwareu* sukobljenih vojski. Ako vojnu povijest ne shvaćamo samo kao povijest bitaka i naoružanja, nego i kao povijest vojne organizacije, sustava zapovijedanja i vođenja, obuke i izobrazbe, onda se pravi odgovor može naći u drugoj polovini XIX. stoljeća, kada je Moltke Stariji¹ preoblikovao pruski glavni stožer (*Grosser Generalstab*). Moltke drži da je detaljno planiranje ili izravno zapovijedanje (*Befehlstaktik*)² u vremenu masovnih vojski, koje su raspršene na velikom prostoru, moguće jedino do početka borbenih djelovanja. Od toga trenutka obično se događaju stvari koje nisu planirane, a koje je Clausewitz nazvao "magla rata". U takvoj situaciji nikakav viši zapovjednik ne zna bolje što se događa od zapovjednika koji je u izravnom borbenom kontaktu. Bolje rečeno, zapovjednik koji to pokušava gubi mnogo vremena i energije i na kraju su njegovi pokreti usporeni. Izrazito nepovoljni geostrateški položaj i ograničeni ljudski i materijalni resursi Pruske (Njemačke) prisiljavaju njihove zapovjednike da traže nova rješenja i da budu brži i učinkovitiji od svojih protivnika. Moltke rješenje nalazi u sustavu neizravnog ili decentraliziranog zapovijedanja, koji će poslije dobiti naziv *Auftragstaktik*.³ *Auftragstaktik* je jedno od osnovnih obilježja toga stožera. Može se slobodno reći da je taj sustav u svoje vrijeme bio revolucionaran, uzimajući u obzir društvo u kojem je nastao kao i vojno okruženje susjednih država. Moltke je očito imao dosta mašte i širinu tipičnu za intelektualca. Taj sustav je preživio četiri njemačke države i danas je na snazi u *Bundeswehru*. U njemu zapovjednik objašnjava podređenome što od njega traži i kakva je zadaća koju treba obaviti te koja mu sredstva stoje na raspolaganju. Podređeni odlučuje na koji će način izvršiti zadaću i za to prihvaća odgovornost. Na taj se način oslobađa velika energija individualne inicijative koja postoji u svakoj vojsci, a koja je sputana u većoj ili manjoj mjeri u sustavu izravnog zapovijedanja. Časnici koji su prošli obuku prema ovome sustavu zapovijedanja postaju kreativniji, nepredviđene i nenormalne situacije za njih postaju

¹ Helmuth von Moltke Stariji, načelnik pruskoga (njemačkog) Glavnog stožera (1857.–1888.). Treba ga razlikovati od Moltkea Mlađeg, koji je bio također načelnik Glavnog stožera (1906.–1914.).

² U američkoj ili NATO terminologiji to je *detail command*. Radi jednostavnosti, kao i zbog nedostatka prikladnijeg izraza, u nastavku ću koristiti hrvatski izraz "izravno zapovijedanje".

³ NATO termin *mission command*. Iz navedenih razloga, u daljnjem tekstu "neizravno zapovijedanje".

manje zbunjujuće, skloniji su improviziranju i, na kraju krajeva, postaju brži u svojim postupcima ako imaju za protivnika zapovjednike koji su formirani po doktrini izravnog zapovijedanja i koji u takvim prilikama čekaju na novu zapovijed kako bi mogli djelovati u novonastaloj situaciji. Veoma je važno istaknuti da je u ovakvom sustavu zapovijedanja i vođenja mnogo lakše utvrditi odgovornost za uspjeh ali i za neuspjeh u provedbi zadaće. Pozitivna selekcija časnika tu je naglašenija. Teško je zamisliti da će se zapovjednik osrednjih sposobnosti progurati u ovakvom sustavu zahvaljujući svojim "vezama". Tu za njega jednostavno nema mjesta.

Njemački vojni priručnici izrijekom potiču odlučnu i brzu inicijativu na svim razinama:

"Povoljna prilika neće biti nikada iskorištena ako zapovjednici budu čekali na zapovijedi. Svatko, od najvišeg zapovjednika do običnog vojnika, mora uvijek biti svjestan da će ga neaktivnost i neodlučnost teretiti mnogo više nego krivo upotrijebljena sredstva" (Dupuy, T.N. 1977.:116). I doista, kada zapovjednik njemačkih snaga u Italiji maršal Kesselring, analizira američko-britanske napadne operacije poslije 1943. godine, on stalno ističe da su pojedini saveznički zapovjednici previše oprezni, neodlučni i da propuštaju mnoge povoljne prilike, te da bi on osobno na njihovu mjestu, uz toliku premoć u zraku i na moru, stvar riješio za kratko vrijeme.

Dakako, nužno se nameće pitanje: ako su prednosti neizravnog zapovijedanja tako očite, zašto to onda nisu prihvatile i druge vojske? Treba odmah napomenuti da je mnogo lakše organizirati borbena djelovanja koristeći se sustavom izravnog zapovijedanja. Za sustav neizravnog zapovijedanja potrebno je ispuniti nekoliko preduvjeta i, na kraju, nije ga moguće detaljno nacrtati. Nitko ne može precizno označiti gdje su granice do kojih se u jednoj tipično hijerarhijskoj organizaciji, kakva je vojska, može tolerirati individualna inicijativa u uvjetima rata. Zanimljiva je i anegdota koja je kružila u njemačkim vojskama od Prusko-francuskog rata 1871. godine. Prema toj anegdoti, princ Friedrich Karl, zapovjednik 2. pruske armije, prigovarao je jednom bojniku zbog njegova propusta na taktičkoj razini. Isti se branio na klasični način, tipičan za sve vojske: tvrdio je da se samo držao zapovijedi nadređenoga i da je ta zapovijed za njega bila isto što i zapovijed od vrhovnog zapovjednika (u to vrijeme to je pruski kralj). Princ Charles, koji je bio nećak pruskog kralja, replicirao je na sljedeći način: *"Njegovo Veličanstvo vam je dodijelilo čin bojnika jer je vjerovalo da ćete znati procijeniti kada je potrebno ne provoditi njegove zapovijedi."* (Dupuy T. N. 1977.:116).

Za funkcioniranje sustava neizravnog zapovijedanja Moltke je morao ispuniti neke preduvjete:

- temeljita obuka i izobrazba časnika, jedinstvene operativne i taktičke radnje, ali elastičnost u primjeni;
- selekcija kroz sustav izobrazbe isključivo na osnovi postignutih rezultata;
- Moltke je osobno, i bez uplitanja sa strane, birao manji broj između časnika koji su završili *Kriegsakademie* i oni su bili uključeni u školu Glavnog stožera, a zatim rotirani na zapovjedna mjesta u postrojbama od pukovnije naviše. Časnički zbor Glavnog stožera bio je elita prusko-njemačke vojske.

Ovdje se nužno postavlja pitanje: do koje mjere vojna organizacija može biti fleksibilna u toleriranju individualne inicijative, a da istovremeno zadrži autoritet zapovjednog lanca koji je nužan? General Senger odbija izvršiti Hitlerovu zapovijed o strijeljanju zarobljenih talijanskih časnika poslije kapitulacije Italije (Dupuy T. N. 1977.:116). Njegov nadređeni maršal Albert Kesselring to dobro znade, ali budući da navedeni zapovjednik pokazuje izuzetne uspjehe u evakuaciji njemačkih snaga s Korzike, Sardinije i Sicilije, kao i u obrambenim borbama kod Monte Cassina, Kesselring svoga zapovjednika oklopnog korpusa *de facto* promiče jer mu dodjeljuje snage koje su ekvivalent jedne armije, samo što to ne naziva pravim imenom, i tako formalno zadovoljava svoje nadređene (Dupuy T. N. 1977.:282). Sustav neizravnog zapovijedanja na njemačkoj je strani pokazao dobre rezultate ne samo u napadnim nego i u obrambenim operacijama u Drugom svjetskom ratu. General Hermann Balck, kao zapovjednik divizije, organizira 1943. godine uspješnu obranu na rijeci Čir protiv Crvene armije, ponekad i mimo zapovijedi s razine armije. Tako on po svojoj procjeni raspoređuje protuoklopna sredstva na jednom mjestu umjesto po čitavoj crti obrane i pri tome koristi različite improvizacije kako bi kod napadača stvorio dojam da raspolaže s većim snagama nego što je to u zbilji (De Puy 1980:39). Pojednostavljeno rečeno, njemački su zapovjednici primjenjivali pokretni rat kao rješenje ne samo u napadnim nego i u obrambenim operacijama. U vojnim analizama o tome se govori kao o elastičnoj obrani po dubini. To je posebno zanimljivo kada se uspješno provodi protiv mnogo jačeg protivnika, koji primjenjuje sustav izravnog zapovijedanja, u uvjetima gdje se vrhovni zapovjednik (Hitler) izravno miješa u tijek obrambenih operacija te zahtijeva statičnu obranu i čuvanje zauzetog terena po svaku cijenu.

Pristašama *Auftragstaktik* je jasno da u provedbi toga sustava iskrsava mnogo problema, ali i da su ukupne koristi znatno veće. Ervin Rommel je kao zapovjednik 7. oklopne divizije u napadu na Francusku 1940. godine nametnuo takav tempo i način vođenja da je došao u sukob sa svojim stožerom zbog nekoordinacije. Njegov odgovor na primjedbe bio je da svaki časnik u diviziji mora biti sposoban samostalno donositi odluke u skladu s općim planom **ne čekajući pri tome zapovijed**, kao i da pojedini "akademske vojnici" to ne mogu shvatiti. Mi s ove vremenske distance, možemo zaključiti da je Rommelovo ponašanje bilo riskantno i da je stvaralo probleme u nastupanju, ali je ono prouzročilo još mnogo veće probleme kod protivnika (Liddell Hart 1982.:85).

Činjenica je da su njemačke armije u Prvom svjetskom ratu zaglibile na zapadnom ratištu u pozicijskom ratu, ali njihova doktrina nije upće bila statična. U Glavnim uputstvima XI. armiji general Mackensen ističe *"Da bi napad uspio, mora biti izveden velikom brzinom... Tako zapovjednik armije ne može odrediti precizno ciljeve za svaki dan, ako ne želi spriječiti mogućnost daljnjeg napredovanja... Svaki napredak mimo zadanih okvira biti će iskorišten i dobrodošao."* Njemački sustav zapovijedanja u istoj je mjeri i u Prvom svjetskom ratu bio "munjevit", ali lišen tehničke pomoći motornih vozila, a prije svega njima je tada nedostajao odgovarajući čovjek na dužnosti načelnika Glavnog stožera. Njemački zapovjednici u Prvom svjetskom ratu imali su mnogo veću slobodu za individualnu inicijativu od svojih protivnika. Štoviše, svakom

je zapovjedniku bilo jasno da je bilo strogo zabranjeno odgađati protunapad prije nego što stigne dopuštenje s više razine.

Ovom prigodom ne namjeravam razglabati o razlozima koji su kompromitirali njemačke planove u Prvom svjetskom ratu. Činjenica je da su gotovo isti njemački časnici koji su tapkali u mjestu godinama u Drugom svjetskom ratu stvari rješavali za deset dana (slučaj na zapadu). Iz navedenih citata vidljivo je da je vojska sa starom doktrinom dobila ono što joj je nedostajalo prvi put, a to su motorna vozila i zrakoplovi. Gledano s njemačke strane, *Blitzkrieg* je bio samo oblik pokretnog rata (*Bewegungskrieg*). Brzina kojom su izvođene operacije protiv podjednako jakog ili jačeg protivnika u prvoj fazi rata ne može se objasniti bez "*vojnog softwarea*". Ovo posljednje u pravilu je odlučujuće. Heinz Guderian kao zapovjednik XIX. oklopnog korpusa 1940. godine je za deset dana bio na Kanalu. Njegovi nadređeni upozoravaju ga na rizike, pokušavaju ga zaustaviti, jednom riječju svi elegantno skidaju odgovornost sa sebe za mogući poraz, a on pod različitim izlikama i dalje napreduje, svjestan rizika i činjenice da će osobno snositi odgovornost u slučaju neuspjeha. A rizik je doista bio velik ako se uzme u obzir činjenica da je napadnuti u prethodnom ratu bio pobjednik. Ovdje je najvažnije uočiti da ga nitko izričito zapovijedju ne zaustavlja i ne smjenjuje, a to je u svakoj vojsci veoma lako uraditi. Tijekom Guderianova nastupanja pojavila su se trenja i razilaženja tipična za suvremeni pokretni rat, ali je zapovjedni lanac bio dovoljno fleksibilan da amortizira individualnu inicijativu i istovremeno zadrži svoju uspravnicu. S druge strane manji broj ljudi znade da je Guderian ipak stao na Kanalu baš onda kada je trebalo zadati završni udarac, ali taj prekid bio je čisto političke prirode. Guderian je dobio klasičnu zapovijed od vrhovnog zapovjednika (*Führersbefehl*) da se zaustavi i on je to ovaj put i učinio.

U vojsci koja je temeljena na sustavu neizravnog zapovijedanja nužno se smanjuje veličina stožera na svim razinama. Tako, na primjer, Moltkeov stožer za izvršenje zadaće u ratu s Francuskom 1871. godine ima samo 14 časnika, 10 kartografa, 7 službenika te tehničko osoblje (Liddell Hart 1982.:97). Jedan od najkompetentnijih vojnih komentatora, J. F. C. Fuller, tvrdi da Moltke, koji je u tom ratu zapovijedao s tri pruske armije, nije izdao ni jednu zapovijed osim kratke intervencije kod načelnika stožera III. armije. Zanimljivo je da britanski časnici, kada analiziraju svoga protivnika iz Drugog svjetskog rata, uočavaju kako su britanski stožeri u tom ratu bili glomazni i kako je u njima bilo kao u mravinjaku. U isto vrijeme skreću pozornost na to da je potrebno temeljito proučavati kojom su brzinom Nijemci u obrambenim operacijama od razbijenih postrojbi "stvarali" nove, borbene spremne postrojbe (Powell 2003.)

U njemačkoj vojsci, sustav neizravnog zapovijedanja bio je načelo i praksa i na nižim razinama zapovijedanja. General Balck tvrdi da je obuku dočasnika pokušavao usmjeriti tako da ona ne bude utemeljena na klasičnom drilu, nego na razumijevanju, jer "*svaka izobrazba mora polaziti od poštivanja ljudskog bića i njegove slobodne volje. To nije uvijek lako, ali to je jedini način da nešto postignete*" (De Puy 1980.:17). Kada u svom predavanju u američkoj Zapovjedno-stožernoj školi u Fort Leavenworthu, general *Bundeswehra* Werner Widder želi polaznicima na primjerima iz Drugog svjetskog rata objasniti njihov sustav, onda se koristi zračno-desantnom operacijom zauzimanja Eben Emaela u Belgiji 1940. godine kako bi to ilustrirao. Tom je prilikom

jedna mala udarna skupina kojom je zapovijedao natporučnik i dočasnik pokazala inicijativu u nepredviđenim okolnostima, ne čekajući dodatne zapovijedi ili upute, te tako bitno utjecala na tijek operacija.⁴ Njemački je zapovjednik vođa ili desetine u Prvom svjetskom ratu mogao samostalno odlučiti na kojoj će crti organizirati obranu. Zapovjednik bojne mogao je 1917.–1918. godine samoinicijativno pokrenuti dio ili sve bojne u pukovniji u protunapad kako bi iskoristio povoljnu priliku. Na drugoj strani, Britanci i Francuzi su u isto vrijeme morali dobiti dopuštenje s razine korpusa ili armije za dodatne snage, a to uvijek znači gubitak vremena. Slično se događalo i prilikom uporabe topništva. Nijemci su mogli odlučiti o uporabi topništva na razini divizije, a Britanci i Francuzi na razini korpusa (Lupfer 1981.). Sama za sebe govori činjenica da su Britanci tražili od zapovjednika bojne da bude stalno u blizini telefona kako bi mogao što brže izvijestiti nadređenog o trenutnom stanju. Nadređeni želi svim silama imati sve pod kontrolom. Istovremeno njegov protivnik zahtijeva od istog zapovjednika da bude što bliže bojišnici i pri tome ga potiče na samostalno djelovanje. Poslije rata Francuzi u svojim analizama tvrde da su njihova *“Viša zapovjedništva, koja su mogla brzo dobiti sve važne informacije, bila sklona pretjeranoj centralizaciji, tako da se ništa nije moglo uraditi bez njihove zapovijedi; oni su oduzeli (od podređenih) svu inicijativu i odgovornost... Naši časnici i dočasnici izgubili su u toj školi osjećaj za inicijativu i odgovornost. To je bio veliki nedostatak čije su se posljedice na okrutan način osjetile kasnije”* (Lupfer 1981.:21).

Svaka vojna organizacija je po svojoj prirodi dosta kruta. Posebno to dolazi do izražaja u ratu. Moltke je udario temelje vojsci koja je bila unatoč naglašenoj hijerarhijskoj uspravnici dovoljno otvorena za različita mišljenja i rješenja. Poslije teških gubitaka, Nijemci se u Prvom svjetskom ratu koriste zimskim predahom 1916. -1917. godine kako bi u hodu promijenili doktrinu obrane. Proces primjene nove doktrine slikovito govori o elastičnosti te vojne organizacije na višim razinama zapovijedanja. Fiksna obrana na prvoj crti trebala je ustupiti mjesto elastičnoj obrani po dubini. Iza nove doktrine stoji osobno zamjenik načelnika Glavnog stožera, Erich Ludendorff, ali on uvijek govori da je to *“naša”* doktrina, a ne *“moja”*, jer su je napisali jedan pukovnik i satnik. Iako traje rat, Ludendorff se ne koristi mogućnošću nametanja nove doktrine zapovijeđu odozgo. Naprotiv, on pažljivo osluškuje što o tome misle istaknuti zapovjednici, jer su *“zapovijedi na papiru same po sebi beskorisne ako ne budu istinski prihvaćene od časnika i vojnika”*. On ide tako daleko da uz tekst nacрта nove doktrine objavljuje i kritičko mišljenje časnika koji se ne slaže s novom doktrinom. Kasnije se pokazalo da je isti prihvatio i izvanredno primijenio novu doktrinu tijekom francuske ofenzive 1917. godine. Očito je da primjena *Auftragstaktik* u njemačkoj carskoj vojsci u Prvom svjetskom ratu nije bila ograničena samo na borbene operacije. Individualna inicijativa tolerirala se i na intelektualnom području. Bilo bi zanimljivo znati koliko viših časnika u suvremenim europskim vojskama može psihološki podnijeti Ludendorffovu praksu?

⁴ Predavanje koje je Werner Widder održao 3. travnja 2002. polaznicima naraštaja 2002. godine, Zapovjedno- stožerna škola u Fort Leavenworthu, SAD, *“Auftragstaktik* i unutarnje vođenje (*Innere Fuehrung*)”.

Bez ikakve sumnje, prusko-njemački glavni stožer je imao velik utjecaj na vojnu misao i vojnu organizaciju drugih zemalja. Poslije Drugog svjetskog rata u tome prednjače američki vojni historičari i njihova kopnena vojska. To je predmet pomnog proučavanja pripadnika američke vojske, a sustav neizravnog zapovijedanja prihvaćen je kao doktrina KoV-a SAD-a (***) 2003. *FM 6-0*). O tome mnogo govori i vjerojatno jedinstven primjer u vojnoj povijesti: 1952. godine časnici Odsjeka za vojnu povijest američke vojske angažirali su bivšega načelnika glavnog stožera KoV-a Franza Haldera i skupinu generala *Wehrmachta*, dakle bivše protivnike, kao stručni tim koji će s njihova stajališta izraditi analizu FM 100-5, koji formulira osnove američke doktrine taktike (***) 2001. *On the German Art of War: Truppenfuehrung*).

Naravno, *Auftragstaktik* nije isključivo njemački izum. Primjeri ovakvog zapovijedanja mogu se naći i kod drugih vojski, osobito u gerilskom načinu ratovanja. Tako Amerikanci navode primjere neizravnog zapovijedanja iz njihova građanskog rata (***) 2003. *FM 6-0:21-24*), ali nigdje u novijoj vojnoj povijesti nije bio slučaj da se on u tolikoj mjeri sustavno izgrađivao kroz izobrazbu i obuku kao doktrina i provodio u borbenim djelovanjima kao praksa koliko u njemačkoj vojsci. Kada von Manstein u svojim memoarima analizira istočno ratište, on nigdje ne govori da su njegovi vojnici pojedinačno bolji od protivničkih, ali naglašava da su Nijemci imali superiorniji sustav zapovijedanja. Manstein navodi da taj sustav nije bio nametnut sa strane nego da je odgovarao njemačkom mentalitetu, koji ima izražen individualizam i spremnost na rizik. On tvrdi da su Nijemci pribjegavali izravnom zapovijedanju gdje se sve detaljno planiralo samo u iznimnim situacijama (Mannstein 1968.:319). Slične ocjene iznosi i general *Wehrmachta* Hermann Balck zajedno sa svojim načelnikom stožera prilikom radnog sastanka i simulacijske vježbe s američkim zapovjednicima u tadašnjoj Saveznoj Republici Njemačkoj 19. – 23. prosinca 1980. godine. On tvrdi da su "*Nepredviđena borbena djelovanja zbunjivala Rusa, da su remetila njegovu shemu, i on bi tada čekao na nove zapovijedi odozgo. Često puta on bi jednostavno stao i čekao da pristigne pojačanje ili nova zapovijed. Rusi su snažni, ali nepokretni – oni su kruti i sputani određenim shemama, i na taj način su ranjiviji nego mi. Mi smo imali bolje pojedince, osobito na nižim razinama zapovijedanja.*" (De Puy 1980.:13).

Za provedbu neizravnog zapovijedanja mora postojati, osim visoke obučenosti, i potpuno povjerenje i lojalnost u cijelom zapovjednom lancu. Isto vrijedi i za različite postrojbe koje operiraju odvojeno na velikom prostoru. Na primjer, prilikom obuhvatnih manevara, uspjeh jedne postrojbe ne ovisi samo o vlastitom zalaganju nego i o zalaganju ostalih postrojbi koje u njemu sudjeluju. Kao suprotnost može se navesti Crvena armija koja je početkom rata imala dvostruki zapovjedni lanac, jedan je bio klasični a drugi partijski preko političkih komesara, mada je velika većina časnika pripadala toj istoj partiji.

Dio autora objašnjava efikasnost i brzinu njemačkih vojnih djelovanja činjenicom da je kod njih postojala visoka disciplina i da se neposluh oštro kažnjavao, da je njemačka vojska u Drugom svjetskom ratu imala na raspolaganju oklopno mehanizirane i zračne formacije, kao i to da je bila fanatizirana nacionalsocijalističkom ideologijom. Kada je disciplina u pitanju, treba istaknuti da je stega bila podržavana

najoštrijim mjerama i u drugim vojskama, a posebno u Crvenoj armiji. Inače, visoki njemački zapovjednici su tijekom rata konstatali da je disciplina i borbena kvaliteta njemačkog vojnika bila na većoj razini u Prvom svjetskom ratu. Hitler je osobno stalno prigovarao da *Wehrmacht* nije u dovoljnoj mjeri profiliran u nacional-socijalističkom duhu. Mislim da bi uzroke dugotrajnog i organiziranog otpora *Wehrmachta* trebalo tražiti u čvrstom savezničkom stavu o bezuvjetnoj kapitulaciji Njemačke, koji je ostavljao malo prostora za visoke časnike koji bi podržali neko političko rješenje bez Hitlera, kao i u strahu od boljševizma.

Ako ne želimo ostati površni i ako namjeravamo razumjeti s čisto vojničkog stajališta zašto su prusko-njemačke vojske od polovine XIX. stoljeća pokazivale izuzetnu efikasnost u napadnim i obrambenim djelovanjima u izrazito nepovoljnom strateškom okruženju, onda odgovore trebamo potražiti u vojnoj organizaciji, u njihovu sustavu obuke, zapovijedanja i vođenja. Može se slobodno reći da bi *Blitzkrieg*, sa svojom brzinom i sa svom složenošću koja je karakteristična za takav način vođenja rata, bio nemoguć bez sustava neizravnog zapovijedanja i vođenja te odgovarajuće obuke i izobrazbe koja je stajala u njegovoj potpori. Brzina donošenja odluka, a ne brzina tenkova, ključ je za razumijevanje njemačkih vojnih uspjeha. Stereotipi nikada nisu od koristi, a u vojsci mogu biti pogubni jer se pogrešne predodžbe skupo plaćaju. Jedan od tih pogrešnih stereotipa jest i onaj koji njemačke časnike prikazuje kao nekakve robote, za koje je tipična slijepa poslušnost. U zbilji je prusko-njemački Glavni stožer bio ono "tajno njemačko oružje", koje je spomenuto na početku teksta, samo što u ustroju toga stožera nije bilo ama baš nikakve tajne. Iz njega nisu izašli novi Napoleoni ili vojskovođe poput Fridrika Velikog, ali je taj ustroj neprestano generirao izvrsne zapovjednike. Kao institucija, *Grosser Generalstab* je bio središte najefikasnije vojne organizacije u novijoj europskoj povijesti. Da je to tako pokazuje i činjenica da je ista ustanova bila raspuštena poslije poraza u Prvom i Drugom svjetskom ratu!

Vojna povijest nam ne pomaže samo u pravilnom razumijevanju minulih događaja, nego nam istovremeno nudi odgovore na mnoga pitanja koja se postavljaju pred svaku vojsku. Naravno, uvijek treba imati na umu vlastite posebnosti i nastojati izvući što više koristi iz tuđih primjera. Kada je riječ o sustavu neizravnog zapovijedanja, onda je za časnike Oružanih snaga Republike Hrvatske imperativ da se s njim upoznaju ne samo zbog njegovih očitih prednosti, nego i zbog toga što je to doktrina koja se temeljito proučava u vojskama NATO-a i što se radi o prilici za preispitivanje vlastita mentaliteta, načela i prakse.

LITERATURA

- *** (2001.) *On the German Art of War - Truppenfuehrung*. Edited and Translated by Bruce Condell and David T. Zabecki. London – Boulder: Lynne Rienner. 2001. (Prijevod pravila njemačke vojske br. 300, *Truppenfuehrung* iz 1933. godine.)
- *** (2003.) *FM 6-0. Mission Command: Command and Control of Army Forces*. Washington.
- De Puy, William (1980.) *Generals Balck and von Mellenthin on Tactics: Implications for NATO Corporation*. Tehnical Report BDM Corporation/W-81-077-TR, Mc Lean, Va.
- Col. Dupuy, Trevor Nevitt (1977.) *A Genius for War: the German Army and General Staff, 1807– 1945*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Liddell Hart, Basil Henry (1982.) *The Rommel Papers*. Cambridge, MA: Da Capo Press.
- Lupfer, Timothy T. (1981.) *The Dynamics of Doctrine: the Changes in German Tactical Doctrine During the First World War* (Leavenworth Papers, No. 4). Leavenworth, KS: Combat Studies Institute.
- Manstein, Erich von (Manštajn) (1968.) *Izgubljene pobjede*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Powell, G. S. (2003.) "Lessons Still to Learn" , *British Army Review*. 113, studeni; str. 43-45.

GERMAN "SECRET WEAPON"

Miroslav Goluža

Summary

Exceptionally unfavorable strategic position of Prussia made its military leadership act quickly in search of new solutions. A part of military analysts attributed German efficiency to exceptional discipline and repressive measures employed to keep the discipline. According to other analysts, Wehrmacht was so fast on account of the use of tanks, motorized vehicles and airplanes. A large number of the analysts believe that German militarism and National Socialist fanaticism in WW II is the root of their success, especially so when discussing the persistent defense actions in the second phase of the war. The proper explanation of the most efficient military organization in recent history can be found in the area "military software", i.e. in the system of command and control, appropriate military training and education and the selection of officers and non-commissioned officers. The system of mission command (Auftragstaktik) was not forced on the military from the top. It grew from the bottom, from German mentality and behavior, and Moltke the Elder contributed greatly to its being institutionalized. This system facilitates the release of the enormous amount of energy of individual initiative which is mostly unexploited in the majority of military organizations. This is the explanation for the efficiency of German operations, and not the technical equipment of their military. This discussion does not intend to offer German examples as the best solutions for our military organization; however, the system of mission command deserves more attention both in the military as well as in civilian sector.

Keywords: Moltke the Elder, German General staff (*Grosser Generalstab*), mission command (*Auftragstaktik*), detail command (*Befehlstaktik*), individual initiative, selection and training of officers and NCOs, mobile warfare (*Bewegungskrieg*)